

Маска Червоної Смерті

Едгар Аллан По

© Український переклад. Л. Н. Маєвська, 1992.

Давно вже спустошувала країну Червона Смерть. Жодна пошесть не була досі така огидна й не сіяла стільки згуби. Кров була її знаком і тавром — жаска багрянця крові. Колючі болі, раптове запаморочення, а далі кров пирсне з усіх пор — і прощай білий світ. Криваво-червоні плями на тілі, а надто на обличчі — ознака зарази, і годі тоді її жертві сподіватися на допомогу чи то співчуття своїх ближніх. Недуга була скоробіжна: від перших спазмів до смертних корчів минало не більш як півгодини.

Та принц Просперо й далі розкошував життям, непіддатливий страху й дотепний. Коли моровиця забрала половину люду в його володіннях, він прикликав до себе тисячу найбадьоріших та найбезтурботніших друзів — лицарів і дам свого двору — й усаїтнися з ними, відмежувавшись від світу в одному зі своїх монастирів-замків. То була простора й велична будівля, зведена на догоду принцовому смаку — дивацькому й воднораз гордовито-вельможному. Високий міцний мур з залізною брамою оперезував замок. Ступивши за огорожу, придворні попритягали горни та важезні молоти й наглухо позаклепували засуви брами. Вони вирішили не лишати ні входів, ні виходів, аби ні до них, ні від них не прокралися зневіра чи розпач. У монастирі було повнісінько припасів, отож завбачливі придворні могли сподіватися, що чума їх не спіткає. А ті, що лишилися поза мурами, нехай самі дають собі раду! Отож поки що нерозумно піддаватися смуткові чи лихим думам. Принц подбав, аби не бракувало розваг. Тут були блазні й імпровізатори, танцівники й музики, Краса і п'янки трунки. Все це разом з безпекою було тут, у монастирському захистку, а там, назовні, панувала Червона Смерть.

Коли збігав уже п'ятий чи шостий місяць їхнього відлюдництва, а поза мурами абатства люто як ніколи шаленіла чума, принц Просперо скликав тисячу своїх друзів на бал-маскарад, такий бучний, якого ще не бувало.

Розкішне було видовище — той маскарад. Але передусім дозвольте змалювати покої, де він розбуявся. Їх було сім — сім величних світлиць, гідних імператора. В більшості замків такі покої утворюють довгу пряму анфіладу, а стулки дверей розчахуються навстіж, і погляд, не стрічаючи перепон, гуляє по всьому простору. А тут усе зовсім інакше, чого й слід було сподіватися від володаря замку, який полюбляв усе *bizarre* (1). Світлиці розташовані так вигадливо, що одразу охопити поглядом можна тільки одну з них. Ступивши кілька десятків кроків, ви щоразу опинялися перед новим поворотом, а за ним на вас чекала нова дивовижа. В кожній світлиці посеред стіни, праворуч і ліворуч, ви бачили високе вузьке вікно готичного стилю, яке визирало на криту галерею, що повторювала всі звивини внутрішніх апартаментів. Шибки цих вікон були з кольорового скла, а кольори відповідали оздобленню кожної кімнати. Так, приміром, світлиця у східному кінці галереї була запнута в блакитне — і вікна в ній

були ясно-блакитні. У другій світлиці оздоби та гобелени були пурпурові, отож і віконні шиби були пурпурові. У третій кімнаті, зеленій, такими ж були й вікна. В четвертій барви та освітлення — жовтогарячі, у п'ятій — білі, в шостій — фіалкові. Сьому кімнату було запнуто чорним оксамитом: чорне драпірування збігало тут від самісінької стелі й важкими згортками спадало на килим з такого ж чорного оксамиту. І лише тут вікна не повторювали барвів оздоблення: вони були багряні — густого кольору крові. У жодній з семи кімнат, серед рясноти золотих прикрас, розкиданих тут і там,— а деякі звисали навіть зі стелі,— не видно ні люстр, ані канделябрів. Ніде у внутрішніх покоях не світилось ні лампи, ні свічки. Зате на галереї, що оббігала навколо кімнат, проти кожного вікна стояла важка тринога з палахкотливою жаровнею, і вогні, сіючись крізь вікна, затоплювали покої кольоровими променями, від чого все довкола набувало якогось примарного, фантастичного вигляду. Проте в західній, чорній, залі світло від жаровень, струмуючи на темні запони крізь криваво-червоні шиби, робилося таке страхітливе й надавало обличчям присутніх такого навіженого виразу, що мало хто з гостей наважувався ступити за її поріг.

(1) Химерне (фр.).

Та ще в цій залі, під західною її стіною, стояли гігантські дзиґарі з ебенового дерева. Їх важезний хитун з глухим монотонним подзвоном розхитувався з боку в бік, і коли хвилинна стрілка завершувала чергове коло і дзиґарі мали бити, з їхніх мідних легень вихоплювався звук гучний і чистий, глибокий і напрочуд музичний, але такого незвичайного тембру й такої сили, аж ураз мимоволі нишкли музики, уриваючи гру, й наслухали, наслухали; і тоді несамохіть завмирала круговерть вальсу, всю веселу компанію на хвилю поймала бентега, і поки дзиґарі били, можна було помітити, як марніють з лиця навіть найлегковажніші, а ті, хто старший та статечніший, підносять до чола руку, наче в глибокій важкій задумі. Та щойно подзвін відлунає, як безтурботний сміх знову заповнить покої; музики веселенько презирнуться, мовби посміюючись над своїми безглуздими страхами, і тихенько запевнять одне одного, що вже наступного разу той звук їх не збентежить. Але як пролинуть шістдесят хвилин — три тисячі й шістсот митей швидкоплинного Часу — і дзиґарі знову почнуть бити, присутніми знову заволодіють бентега, страх і важка задума.

Та, наперекір усьому, то було веселе, препишне свято. Принц мав своєрідний смак: він тонко відчував кольори, вмів створювати незвичайні ефекти й нехтував модою задля самої моди. Задуми його були сміливі й натхненні і втілювалися з варварською розкішшю. Дехто назвав би його безумцем, проте наближені до нього гадали інакше. Слід було чути, бачити, бути поруч, аби впевнитися) що розум йому не потьмарився.

Принц сам здебільша наглядав за оздобленням семи світлиць до цього грандіозного fete (1): маски й убрання теж добиралися відповідно до його забаганок. І не сумнівайтеся — то був гротеск! У всьому — пишнота, облудний блиск, примарність і гостра присмака — одне слово, чимало такого, що пізніше ми побачили в "Ернані". Тут і там снували химерні, наче з арабесок, істоти, і кожна мала в постаті чи одежі щось безглузде. Вся ця фантазмагорія здавалася витвором хворобливої уяви божевільного.

Там було багато гарного, багато вкрай розпerezаного, багато bizarre, трохи чогось страхітливого і чимало такого, що мимоволі викликало огиду. Повсюдно в семи світлицях юрмилися примари. Вони — ці примари — роїлися тут і там, корчилились, мелькали то в тій, то в тій кімнаті, просякнувши її барвами, і здавалося, наче звуки дикої музики — то лише відлуння їхньої ходи. І час від часу з зали, оздобленої чорним оксамитом, долинав бій дзиґарів. І тоді на хвилику все ціпеніло і змовкало — усе, крім голосу дзиґарів,— а фантастичні істоти вклякали на місці, там, де їх той голос заскочить. Та ось відлунає подзвін — а чути його лише мить — і одразу веселий, ледь притлумлений сміх попливе навздогін за даленіючим дзвоном; і знову гримить музика, оживають примари, ще веселіше в'юняться вони тут і там, переймаючи барви різноколірних вікон, крізь які струмують промені від жаровень. Але до зали, що в західному кінці, не наважується тепер зазирнути жодна маска: ось-ось проб'є північ, і крізь кривавого кольору шиби струмує ще гарячіший багрянець, а жалобно-похмура чорнота запон ще дужче жахає. Тому, хто ступить на чорний-пречорний килим, у бої дзиґарів вчувається подзвін, сповнений куди похмурішого віщування, аніж той, що його чують гості, які веселяться у віддаленіших покоях.

(1) Свята (фр.).

Усі інші кімнати переповнені, в них гарячково нуртує життя. Свято було в повному розпалі, коли дзиґарі почали відбивати північ. І тоді, як уже й розповідалося, стихла музика, завмерла круговерть вальсу і всіх опанувала якась невиразна тривога. Цього разу ебеніві дзиґарі мали вибити дванадцять ударів, і, може, тому що довше вони били, то дужче закрадалася тривога навіть у душі найрозражливіших. Через те, либонь, не встигло здаленіти останнє відлуння останнього удару, як багато хто з присутніх зненацька побачив маску, котрої досі ніхто не помічав. Чутка про появу нової маски враз облетіла всіх гостей, її передавали пошепки з уст в уста, аж поки загуло-загомоніло все зібрання, виказуючи напочатку невдоволення й подив, а далі — страх, переляк і огиду. Поява звичайнісінького перерядженого не викликала б, звісно, ані найменшої сенсації серед такого чудернацького збіговиська. То дарма, що на цьому нічному маскарадi панувала вседозволеність, новий гість переступив усі межі пристойного,— навіть ті, що їх не переступав сам принц. Є такі струни і в серці найлегкодумнішої людини, котрі не можуть не забриніти, ледь-но їх торкнешся. Навіть у найбільших відчайдухів, звиклих жартувати з життям і смертю, завжди знайдеться щось таке, з чим жартувати — зась. Тепер геть усі немовби збагнули, що в убранні й поведженні незнайомця нема ні дотепності, ні пристойності. Заброда був довготелесий, худий і з голови до п'ят закутаний у саван. Маска, за якою ховалося його обличчя, так нагадувала задубілий вид мерця, що навіть найпильніший та найдоскіпливіший погляд заледве міг би розпізнати оману. Зрештою, навіть таке простили б йому розшалілі веселуни, а то, може, й схвалили б цю витівку, якби штука не зайшов аж так далеко, зухвало напнувши на себе личину Червоної Смерті. Одіж його була зарослена кров'ю, і широке чоло й усе лице покроплене жаскою багрянницею.

Та ось принц Просперо угледів цю прояву, яка, ніби намагаючись переконливіше

зіграти свою роль, поволі, врочисто походжала туди-сюди поміж танцюристів, і всі побачили, як принц спершу затіпався — чи то з жаху, чи то з огиди — а потім побагровів від люті.

— Хто посмів?! — хрипко закричав він до придворних, що стояли поряд.— Хто дав собі волю образити нас цією блюзнірською витівкою? Хапайте його та здеріть оту машкару, аби ми знали, кого доведеться почепити на фортечному мурі, як зійде сонце!

Ті принцові слова загучали зі східної, блакитної зали. Вони облетіли всі сім покоїв, лунки й виразні, адже принц був чоловік відважний та дужий, і вмить на помах його руки стихла музика.

Це відбувалось у блакитній залі, де стояв принц Просперо серед гурту блідих придворних. Зачувши його повеління, вони кинулись до непроханого гостя, котрий теж був неподалік, однак той раптом спокійною, впевненою ходою попрямував до принца. Ніхто не зважився підняти на нього руку — такий незбагнений жах навіювала зарозумілість цього шаленця. Отож він безборонно пройшов повз принца, за крок від нього,— гості воднораз сахнулися, даючи йому дорогу, їх мов вітром поздувало з середини зали й попритискало до стін — і все тою самою врочистою, розміреною ходою, що так вирізняла його з-поміж інших присутніх, рушив із блакитної кімнати в червону, з червоної — в зелену, з зеленої — в жовтогарячу, звідти — в білу і нарешті — у фіалкову, але так ніхто й не зробив рішучої спроби його перепинити. І тоді принц Просперо, охоплений нестямною люттю і соромом за свою миттєву нерішучість, метнувся за ним навздогін через шість покоїв, та ніхто з придворних не зрушив з місця, бо всіх скував смертельний жах. Принц біг з оголеним кинджалом, стрімко і грізно, й коли на порозі чорної кімнати вже майже наздогнав свого супротивника, той зненацька обернувся і встромив у нього погляд. Злинув пронизливий зойк — і кинджал, зблиснувши, впав на жалобний килим, на якому за мить розпростерлося тіло мертвого принца. І вже тоді, зібравши всю свою відчайдушну відвагу, гості як один кинулися до чорної зали. Та щойно вони вчепились у лиховісного штукаря, чия довга постать витяглась непорушно і зачаїлась у тіні від ебенових дзиґарів, як од невимовного страху їм забило дух, бо під могильним саваном та безживною маскою, що їх вони смикали з такою нестямною люттю, не було нічого — сама порожнеча.

І тоді всі збагнули, що то прийшла Червона Смерть. Вона прокралася мов лиходій уночі. Й один по одному падали гульвіси в заросених кров'ю бенкетних залах і прощалися з життям у тих сповнених розпачу позах, у яких їх хапала смерть. І зааніміли ебенові дзиґарі — ту ж мить, як зааніміли уста останнього з веселунів. Вичахли й вогники у жаровнях — і тоді над світом запанували безборонно Морок, Тлінь і Червона Смерть.